

DIALOGURI

INTERVIU CU CRITICUL DE ARTĂ GABRIEL BADEA – PĂUN

THE INTERVIEW WITH THE ART CRITIC GABRIEL BADEA - PĂUN

Radu MOȚOC,
inginer, secretar al asociației *Basarabia și Bucovina*, filiala Galați

1. Cum v-a venit ideia acestui album? Au fost lucrări asemănătoare ca structură care să trateze acest subiect al portretelor din sec al XIX-XX lea ? Am văzut că albumul a fost prefațat de un englez. Ce puteți să ne spuneți despre personalitatea acestui critic de artă?

Teza mea de doctorat la Paris IV Sorbona era consacrată unui portretist monden, Antonio de La Gandara, care a activat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Incercând să îl situez cu mai multă precizie în contextul istoric și artistic în care, și-a desfășurat cariera am fost nevoit deci să - mi îndrept analiza asupra întregii epoci ce atât de plastic a fost numită *Belle Epoque* și am ramas uimit, dându-mi seama că există un adevărat gol istoriografic privind această chestiune. Pur și simplu portretul de comandă din secolul al XIX-lea fusese ocolit de istoricii de artă francezi (câțiva pași fuseseră făcuți în Anglia de Richard Ormond în lucrările ce le-a publicat despre John Singer Sargent, dar era numai un studiu de caz privitor un singur artist). Era deci o ocazie, poate unică,

de a scrie despre un subiect atât de interesant, iar editorul meu, Citadelles et Mazenod, care conduce cea mai însemnată editură de artă din Franța, m-a susținut din primul moment și a coprodus volumul împreună cu două alte edituri *Thames & Hudson* de la Londra și *Vendôme Press* de la New York.

2. Care au fost muzeele care au oferit posibilitatea reproducerilor?

Pentru a ilustra această galerie a portetului de comandă ca fenomen social și artistic am încercat să aleg opere cunoscute sau mai puțin cunoscute, dar întotdeauna de înaltă calitate. Aceste opere provin din muzee celebre precum Luvrul, Orsay, Metropolitan Museum de la New York, National Portrait Gallery, Muzeul Prado de la Madrid, dar și din colecții particulare pariziene, londoneze sau new-yorkeze.

3. Regasim în paginile cărții Dumneavoastră o lume foarte cosmopolită, și chiar și câteva portrete ale unor personalități românești, cum circulau portetele în a doua

jum. a sec. al XIX-lea si prima jum. a sec al XX-lea?

Un aspect însemnat, încă puțin discutat în istorografia de artă, este circulația generalizată a portretelor și comanditarilor lor începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Începând cu cel de-al Doilea Imperiu și sub impulsul Expoziției Universale din 1855, Parisul devine capitala artistică a lumii, locul care impune tendințe în pictură, sculptură sau arhitectură. Salonul parizian, scindat în două saloane concurente după 1890 existente până în 1939, și, în special, vernisajele sale sunt principalele evenimente mondene care atrag în capitala franceză elita social-politică europeană și a celor două Americi.

Portretele ocupă aproximativ 25% dintre operele expuse în Saloanele pariziene și sunt adesea cele mai remarcate de presa artistică. Deși cele mai multe dintre ele nu poartă numele modelului, ci numai enigmatice *Madame X...* sau *Monsieur Z...* Unul dintre amuzamentele cele mai apreciate ale vizitatorilor este de a recunoaște identitatea portretizatului. (Fără a nominaliza modelele, pictorii își manifestă explicit intenția de a nu copia "mecanic" un chip pe pânză, ci în a crea o identitate printr-o opera de artă.) Între aceste portrete expuse în Saloanele pariziene se aflau, firește, mai multe portrete ale unor aristocrați români. Dacă fastuosul *Portret al Principesei Martha Bibescu*, realizat în 1910 de Giovanni Boldini și aflat în prezent într-o colecție particulară, nu a putut fi reprodus, întâlnim însă între paginile cărții un superb *Portret al Principesei Mihai Sturdza, née*

Mavrocordat, ce poartă superbele smaralde ale familiei și un altul al poetesei Anna de Noailles de Kees Van Dongen, (ultimul său portret realizat în 1931, în rochie de seară și purtând la gât cordonul Legiunii de onoare în rang de comandor, caci contesa de Noailles a și fost prima femeie în Franța distinsă cu acest înalt ordin). Adesea s-au făcut mențiuni vizavi de numeroasele portrete ale Reginei Maria pictate de portretistul favorit al aristocrației engleze Philip de Laszlo, dintre care cel mai izbutit este cel din 1924, expus astăzi la Castelul Pelișor din Sinaia.

4. Ce caracterizează această epocă în istoria artelor plastice?

Portretele realizate în prima parte a secolului al XIX-lea sunt încă tributare tradiției picturale a fiecărei școli artistice, situația se modifică însă cu desăvârșire începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Salonul Parizian, scindat în două saloane concurente, și expozițiile sale impun un stil care este aproape internațional. Stilul minuțios descriptiv al lui Ingres a cărui școală a dominat portretistica primei jumătăți de veac este urmat de un stil de un realism ca și fotografic în anii '70-'80 care va evolua semnificativ datorită revoluției de viziune pe care o aduc Impresioniștii. Portetistii celebri de la sfârșitul secolului al XIX-lea precum John Singer Sargent, Philip de Laszlo, James McNeill Whistler, Giovanni Boldini sau Paul-César Helleu, în ciuda modernității lor afișate fac permanente referiri la portrete celebre din trecut, revendicând panasul lui Anton Van Dyck, Velazquez sau

Goya, sau bravura tehnică a lui Franz Hals. Este foarte amuzant de remarcant că *Portretul Olgai Orlova* aparținând rusului Valentin Serov este foarte apropiat ca viziune de un portret realizat de americanul John Singer Sargent sau de spaniolul Joaquin Sorolla.

5. Influențată de convențiile socio - economice și de viața mundenă de moment, pictura, pictorii dar și prețurile au cunoscut diverse fluctuații pe piața de artă. Care era mecanismul?

Un critic de artă de la începutul secolului al XIX-lea, Auguste Jal, scria într-o cronică despre Salonul din 1833, că portretul este, fara îndoială, între toate genurile artistice cel care asigură supraviețuirea materială a pictorilor. În fapt, prețurile unui portret variau foarte mult în funcție de renumele pictorului, de importanța pe care criticii contemporani i-o acordau, de relațiile sale sociale, sau de statutul social al comanditarului. Dacă la începutul secolului al XIX-lea prețul unui portret, chiar de un artist cunoscut, era destul de modest, către jumătatea veacului el s-a apreciat în mod spectaculos, ajungând la culmi pe care ni le imaginăm cu greu astăzi. În fapt, în acești ani un portret putea costa chiar câteva zeci de mii de franci aur și putea rivaliza cu prețul unui apartament într-un cartier burghez al Parisului! Portrețiști precum Carolus - Duran, Henner, Bonnat sau Bouguereau sunt bine cunoscuți pentru prețurile ridicate pe care le practicau, în special pentru clientela lor americană renumită ca fiind foarte generoasă.

6. De cele mai multe ori, portretul nu reflectă realitatea. Care sunt trucurile sau capcanele unui tablou reușit?

John Singer Sargent obișnuia să spună în glumă că, de fiecare dată când facea un portret, pierdea un prieten. Această butadă este foarte semnificativă pentru dilema în care se găseau pictorii în cazul fiecăreii comenzi, caci trebuia oare ca portretul să fie cât se poate de asemanator sau trebuia să flateze discret modelul? De cele mai multe ori vanitatea modelelor, în special în cazul doamnelor, dar și rolul ce îi era în mod tradițional atribuit unei astfel de efigii în construcția unui statut în societate, îndemnau pictorii de a-și idealiza comanditarii. Apoi artiștii depindeau de ei financiar, caci un portret care nu își satisfacea comanditarul sau familia acestuia (adesea foarte greu de convins) putea sa fie refuzat și nu era plătit artistului. Este binecunoscut cazul Annei de Noailles, care a refuzat cu vehemență bustul pe care i-l facuse Auguste Rodin, deoarece își permisesese să îi reprezinte nasul acvilin și destul de mare, pe care sculptorul, de fapt, îl reprezentase în proporții reale. Un portret considerat reușit în secolul al XIX-lea reunea identitatea modelului într-o cheie idealizată.

7. Ce ne puteți spune despre editură și modul cum a fost lansată?

Pentru prima dată volumul a fost lansat la o conferință la casa de licitații Sotheby's Paris pe 12 noiembrie. Apoi Domnul Theodor Baconschi, Ambasadorul României la

Paris, m-a invitat să fac o prezentare - conferința și în saloanele Ambasadei, în prezența corpului diplomatic acreditat în capitala franceză.

8. Există posibilitatea să apară și în România?

Tocmai suntem în discuții pentru editarea unei versiuni românești, până când acest lucru va fi posibil. Versiunea sa franceză și engleză se vinde deja în mai multe librării bucureștene.

9. Ce planuri aveți de viitor?

Gabriel BADEA-PĂUN este doctor în istoria artei al Universității Paris IV Sorbona. A publicat între altele o biografie a *Carmen Sylvei, uimitoarea regina Elisabeta a României*, București, Editura Humanitas, 2003, a doua ediție revizuită și adăugită în 2007, precum și numeroase articole de istoria artei în Franța, Anglia și România.

Cartea sa *Portraits de Société* este publicată în versiune franceză de Citadelles et Mazenod, Paris și în versiune engleză de *Thames & Hudson*, Londra și *Vendôme Press*, New York. Volumul a fost lansat luni 12 noiembrie 2007 la Sotheby's Paris.

Editorul meu francez mi-a comandat o nouă carte despre Stilul Napoleon al III-lea în arhitectura și decorațiunile interioare, care va fi coprodusa cu aceleași edituri - britanică și americană - ca și *Portraits de Société*. Apoi un muzeu american m-a solicitat pentru a face o expoziție dedicată portetului monden de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Sper însă să îmi găsesc mai multă vreme pentru un proiect la care lucrez de mai mult timp despre pictorii români care au fost elevi ai Școlii de Arte Frumoase pariziene care au expus în saloanele și expozițiile capitalei franceze.

Interviu luat în data de 3 februarie 2008